

Scopova O.I. PARTY-POLITICAL SYSTEM OF SPAIN, ITS STRUCTURE AND PARTICULARITIES AT THE YEARS OF THE CRISIS OF CONSTITUCIONAL-MONARCHIST REGIME (1918 - 1923)

In article peculiarities of Spanish parliamentarianism and party-political system at the period of the crisis of constitutional-monarchist regime are analysed. The programs and social base of parties and movements, correlation of power on home-policy arena are researched.

Key words: anarcho-syndicalism, Cortes, conservatives, liberals, communists, republicans, the crisis of constitutional-monarchist regime.

УДК 94 (437) «1918-1929»

О.М. Кравчук

СЛОВАЦЬКІ ПОЛІТИКИ В УРЯДАХ ЧСР У 1918 – 1929 РР.

У статті висвітлюється участь словацьких політиків в урядах ЧСР, соціальна база правлячої коаліції в Словаччині, особливості політичного розвитку словацького суспільства в 1918 – 1929 рр.

Ключові слова: Чехословацька республіка, правляча коаліція, соціальна база, політичний розвиток.

Одним з ключових критеріїв демократичності поліетнічної держави є представництво її національних спільнот в органах влади. У випадку Чехословаччині міжвоєнного періоду, однією з причин внутрішньої нестабільності якої були чесько-словацькі суперечності, зазначене питання на урядовому і парламентському рівні реалізовувалося в формуванні коаліційної більшості. Показник її підтримки виборцями в Словаччині засвідчує другий важливий критерій демократизму країни, показує соціальну базу правлячої коаліції в регіоні (підтримка виборцями політики держави). Висвітлення цих питань дозволяє більш повно з'ясувати особливості функціонування політичної системи держави чехів і словаків, прослідкувати тенденції політичного розвитку словацької еліти і суспільства. Окремі аспекти зазначеного питання висвітлили А. Бартлова, М. Беднарж, В. Бокош, С. Віднянський, М. С. Дюріца, М. Йогн, З. Карнік, Д. Ковач, П. Мосні, Я. Опат, Я. Ріхлік, М. Шостак, І, Шніцер та інші, які, в основному, зосередилися на критиці централізаторської політики уряду ЧСР в Словаччині і особливостей словацького автономістського руху. Мета статті – проаналізувати представництво словацьких політиків в урядах ЧСР, соціальну базу правлячої коаліції в Словаччині і виявити особливості політичного розвитку словацького суспільства у 1918–1929 рр. – в роки становлення і стабільного розвитку республіки.

Вирішальні події у становленні чехословацької державності відбувалися в Празі і Турчанському Св. Маритині. 28 жовтня 1918 р. Національний комітет в Празі прийняв перший закон Чехословацької держави, яким оголосив себе урядом. До його складу увійшли 4 чеські політики і один словак – Вавро Шробар, який також підписав перший закон Чехословаччини.

30 жовтня 1918 р. Словацька національна рада декларувала необхідність входження Словаччини до складу спільної держав з чехами. Але в СНР не було силових структур. З огляду на це і серйозну внутрішню нестабільність в регіоні, 4 листопада 1918 р. Національний комітет прийняв рішення призначити тимчасовий словацький уряд. Його очолив В. Шробар, а до складу увійшли П. Благо, І. Дерер, А. Штефанек. Уряд розпочав свою діяльність 6 листопада 1918 р. в словацькому місті Скаліца. Але він не зміг взяти під контроль ситуацію в краї, до якої почала повертатися колишня угорська адміністрація. «Скаліцький уряд» діяв до 14 листопада 1918 р. Саме тоді новоскликані Національні збори Чехословаччини сформували загальнонаціональну коаліцію і перший уряд держави, який очолив К. Крамарж (націонал-демократ) (14 листопада 1918 – 8 липня 1919 року). У складі цього уряду словаки зайняли посади міністра громадянського здоров'я і фізичного виховання (В. Шробар) та міністра війни (М. Р. Штефанік) [3, s. 309]. Представництво словаків збільшилося 17 грудня 1918 р. Національні збори прийняли закон про надзвичайні перехідні заходи в Словаччині. Необмежені повноваження «для консолідації відносин і до забезпечення правильного державного життя» в регіоні отримав Міністр з повною владою для управління Словаччиною, посада якого вважалася тимчасовою. На цю посаду був призначений В. Шробар.

Зазначені міністри представляли в уряді ЧСР не словаків як націю, а загальнодержавні партії, до складу яких вони входили. Вони активно підтримували концепцію створення чехословацької політичної нації, одним з творців якої був президент ЧСР – Т. Г. Масарик. Точні показники соціальної бази уряду загальнонаціональної коаліції визначити неможливо, але більшість словаків підтримували ідею створення спільної держави з чехами.

Після трагічної загибелі при поверненні на батьківщину 4 травня 1919 р. біля Братислави генерала М. Р. Штефаніка словаки в уряді були представлені лише В. Шробарем.

Полівіння настроїв населення засвідчили вибори до органів місцевого самоврядування в чеських «історичних землях». Переможці виборів – соціал-демократи (30 % голосів) і аграрна партія (20 %) сформували уряд загальнонаціональної коаліції («червоно-зелена коаліція»). Новим прем'єром став соціал-демократ В. Тусар (8 липня 1919 – 25 травня 1920 роки [3, s. 224]. У цьому уряді словаки обіймали чотири міністерські посади. Ф. Гоудек став міністром забезпечення (до 1 квітня 1920 р.). Міністром громадського здоров'я і фізичного виховання залишився В. Шробар. Він також був призначений міністром з повною владою для управління Словаччиною. 6 грудня 1919 р. було засноване ще одне тимчасове міністерство – міністерство об'єднання законів і організації управління («міністерство уніфікації»). Його очолив словак М. Годжа [3, s. 309-310]. За партійною належністю зазначені політики були аграріями. Словацькими аграріями були Ф. Гоудек і М. Годжа (до 1922 р. Словацька національна партія дрібних селян була незалежною від Республіканської партії чехословацького села (аграрної). В. Шробар з весни 1919 р. був членом Республіканської партії чехословацького села [4, s. 93, 100, 225]. Водночас в уряді не була представлена автономістська Словацька народна партія А. Глінки, заснована в грудні 1918 р.

Визначальним елементом функціонування демократичної політичної системи є вибори до вищого законодавчого органу. У ЧСР вони відбулися після прийняття Основного закону (29 лютого 1920 р.). Вибори до Палати депутатів 18 квітня 1920 р. підтвердили провідні позиції соціал-демократів і аграріїв [2, s. 376]. Уряд «червоно-зеленої» коаліції продовжував очолювати Властиміл Тусар (25 травня – 25 вересня 1920 р.). В. Шробар став міністром у справах об'єднання законів і організації управління, міністром громадського здоров'я і фізичного виховання. Міністром з повною владою для управління Словаччиною був призначений соціал-демократ І. Дерер. Пізніше, 16 липня 1920 р. соціал-демократ І. Маркович став міністром національної оборони. Це міністерство, поряд з міністерствами внутрішніх і закордонних справ, було одним з ключових в управлінні країни [3, s. 310 – 311]. Аналіз кількості голосів, які ці партії здобули в Словаччині на виборах 1920 р., засвідчує підтримку словаками урядової коаліції в цьому регіоні в кількості 53 % виборців [3, s. 335].

Розкол соціал-демократичної партії в 1920 р., зростання словацького автономістського руху призвели до відставки уряду В. Тусара. У позапартійному (чиновницькому) кабінеті Я. Черни (15 вересня 1920 – 26 вересня 1921 рр.) словаки також були представлені [1, s. 82]. Певною поступкою автономістській Словацькій народній партії А.Глінки було те, що В. Шробар, який виступав проти проведення централізації управління в ЧСР і проти автономії Словаччини, не був знову призначений міністром. Натомість «міністром уніфікації» було призначено Володимира Файнора, члена чехословацької національно-демократичної партії, а міністром з повною владою для управління Словаччиною став доктор Мартін Мічура [3, s. 311]. Він був представником (заступником голови) Словацької народної партії. Але коли влітку 1921 р. в керівництві СНП зміцнилася орієнтація на автономію Словаччини, партія розірвала політичне партнерство з Чехословацькою народною партією, М. Мічура з А. Глінкою посварилися. Мічура очолив словацьку секцію Чехословацької народної партії [4, s. 172].

До літа 1921 р. соціальна база зазначеного уряду в Словаччині становила переважну більшість голосів виборців. Але з відходом Словацької народної партії від союзу із Чехословацькою народною партією соціальна база коаліції в Словаччині становила біля 53%, виборців, як і соціальна база двох наступних урядів загальнонаціональної коаліції з представників п'яти найбільших чехословацьких партій. Її уряд 26 вересня 1921 – 7 жовтня 1922 р. очолював Е. Бенеш. В. Шробар став міністром шкіл і народної освіти, соціал-демократ І. Дерер – міністром у справах об'єднання законів і організації управління, М. Мічура – міністром з повною владою для управління Словаччиною [3, s. 312].

7 жовтня 1922 р. - 9 грудня 1925 р. прем'єром загальнонаціональної коаліції був А. Швегла. М. Годжа став міністром землеробства, І. Маркович – міністром уніфікації, міністром з повною владою для управління Словаччиною – Й. Каллай (словацький аграрій).

Крім того, І. Маркович був з 3 жовтня 1924 р. виконуючим обов'язки міністра шкіл і народної освіти [3, s. 312].

Причинами кризи уряду загальнонаціональної коаліції стали суперечки між аграріями, соціал-демократами, клерикалами з питань внутрішньої політики ЧСР. Вибори 1925 р. показали ослаблення позицій партій, що входили до складу вищезазначеної коаліції. Зокрема, в Словаччині республіканські партії (переважно аграрії і соціал-демократи) здобули 34% голосів, національна течія – 51 %, комуністи – 15 % [3, s. 335]. Звертає на себе увагу зміцнення в Словаччині позицій автономістської СНП, яка критикувала економічну політику уряду і представляла автономію як засіб вирішення всіх проблем краю.

Другий уряд А. Швєгли (9 грудня 1925 – 18 березня 1926 років) фактично населенням Словаччини не підтримувався, з огляду на кількість голосів, відданих партіям, що увійшли до нього – 34 %. М. Годжа знову став міністром землеробства, Й. Каллай – міністром з повною владою для управління Словаччиною. Крім того, з 15 січня 1926 р. І. Дерер став міністром у справах об'єднання законів і організації управління. Уряд А. Швєгли не мав широкої парламентської підтримки, і з його створенням політична криза подолана не була. З метою поновлення нормальної діяльності парламенту і уряду, президент Т. Г. Масарик розпочав процес створення нової коаліції з представників партій правого спрямування. На час цього процесу був призначений уряд на чолі з Я. Черни – 18 березня 1926 – 12 жовтня 1926 р. Словацький аграрій Ю. Славік став міністром землеробства і виконуючим обов'язки міністра у справах об'єднання законів і організації управління, Й. Каллай залишився міністром з повною владою для управління Словаччиною [1, s. 83].

Найбільшою підтримкою Словаччини користувався уряд «панської» коаліції з партій правого спрямування А. Швєгли – 12 жовтня 1926 р. – 1 лютого 1929 р. Уряд ще називають урядом міжнаціональної коаліції: в ньому були представлені чехословацькі партії, Глінкова Словацька народна партія, 2 судетсько-німецькі партії. Спочатку до складу уряду входили політики чехословацьких партій (М. Годжа став міністром шкіл і народної освіти і керуючим міністерства уніфікації, Й. Каллай – міністром з повною владою для управління Словаччиною). Представництво словаків в уряді збільшилося 15 січня 1927 р.: міністром уніфікації став представник ГСНП М. Гажік, міністром громадського здоров'я і фізичного виховання – Й. Тісо. 15 січня 1927 р. не було призначено міністра з повною владою для управління Словаччиною, а з 1 липня 1928 р. ця посада взагалі була ліквідована. Функції міністра перейшли до уряду нової адміністративної одиниці в складі ЧСР – Словацького краю [3, s. 314]. Уряд міжнаціональної коаліції на початку 1929 р. зазнав реорганізації. У зв'язку з хворобою А. Швєгли з 1 лютого 1929 р. до 7 грудня 1929 р. прем'єром був аграрій Ф. Удржал. 20 лютого 1929 р. міністром землеробства замість М. Годжи став А. Штефанек, а 27 лютого 1929 р. Л. Лабай (представник ГСНП) став міністром уніфікації. У цій коаліції словаки очолювали найбільшу кількість міністерств і мали найбільшу соціальну базу в Словаччині – 85 % виборців. Але СНП під час діяльності в уряді ЧСР не досягла наближення своєї головної мети – автономії Словаччини. Це, а також внутрішні суперечності всередині коаліції, ірєдентистська діяльність члена ГСНП В. Туки, що завершилася його засудженням, призвели до виходу партії зі складу уряду 8 жовтня 1929 р. [3, s. 315]. На посаду міністра уніфікації був призначений словак А. Штефанек, а міністром громадського здоров'я і фізичного виховання став чех Я. Шпрамек. На виборах цю коаліцію ці партії підтримували тільки 34 % словаків (за результати виборів 1925 р.). З виходом ГСНП з коаліції остання втрачала парламентську більшість. Логічним наслідком стали нові парламентські вибори у жовтні 1929 р. За їх результатом було сформовано «широку коаліцію». Її уряд очолив Ф. Удржал – 7 грудня 1929 – 29 жовтня 1932 рр. Одну з ключових посад нового уряду посів словак Ю. Славік – міністр внутрішніх справ. І. Дерер став міністром шкіл і народної освіти. У Словаччині партії, які входили до складу коаліції, у 1929 р. підтримали 45% виборців (44 % – національна течія, 11 % – комуністи) [3, s. 315, 335].

Отже, словацькі політики брали участь в діяльності всіх урядових коаліцій ЧСР 1918–1929 рр. Але соціальна база урядових коаліцій в Словаччині була нестабільною. Політичні симпатії словаків поступово завойовувала ГСНП. Зменшення підтримки загальночехословацьких республіканських партій не означало відмову від чехословацької державності. В умовах завершення процесу формування словацької нації, виховання власної еліти словаки об'єктивно посилювали боротьбу за автономію. Саме тому їх найбільшою підтримкою користувався уряд міжнаціональної коаліції А. Швєгли 1926 – 1929 рр., де була представлена ГСНП. Неврахування провідними політиками ЧСР цього факту призвело до

.....
поступового звуження урядової бази в Словаччині в умовах початку Світової економічної кризи, що внутрішньо ослабляло Чехословацьку республіку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Českoslovenští politici 1918-1991. Stručné životopisy / Uspořádal Martin Hodný / . – Praha, 1991.
2. Dějiny Skovenska v datech. – Praha-Bratislava, 2008.
3. Olivová V. Dějiny první republiky. Praha, 2000.
4. Politická elita meziválečného Československa. 1918 – 1938 Kdo byl kdo za první republiky. – Praha, 1998.
5. Soubigou A. Tomáš Garrigue Masaryk. – Praha: Paseka, 2004.

Кравчук О. Н. СЛОВАЦКИЕ ПОЛИТИКИ В ПРАВИТЕЛЬСТВАХ ЧСР

В статтє показано участие словацких политиков в правительствах ЧСР, социальная база правящей коалиции в Словакии, особенности политического развития словацкого общества в 1918 – 1929 гг.

Ключевые слова: Чехословацкая республика, правящая коалиция, социальная база, политическое развитие.

Kravchuk O. M. THE SLOVAK POLITICIANS IN THE GOVERNMENTS OF CSR IN 1918-1929

The article is devoted to the participation of Slovakian politicians in the government of CSR, the social basis of the ruling coalition in Slovak, peculiarity of the political development of Slovak society in 1918 – 1929.

Key words: Czechoslovak republic, the ruling coalition, the social basis, the political development.

УДК: 94 (477) «19»

В.В. Очеретяний

ДЕРЖАВНИЦЬКА ПОЗИЦІЯ М.А. СЛАВИНСЬКОГО НА З'ЇЗДІ НАРОДІВ РОСІЇ 8-15 ВЕРЕСНЯ 1917 Р.

В запропонованій статті досліджується суспільно-політична діяльність М.А.Славинського(1868-1945) видатного українського історика, етнолога, літератора, перекладача, публіциста, поета і дипломата.

Ключові слова: з'їзд, автономізм, федералізації, національне питання.

В той історично короткий проміжок часу, коли йшов процес становлення Української державності, Українська Центральна Рада займалася питаннями формування національних військових частин, розподілу землі між селянами, розвитку культури, освіти та багатьма соціально-культурними проблемами українського народу. Не стояла вона осторонь проблем, пов'язаних з майбуттям нової Росії, яка постала після лютневої революції і була на роздоріжжі. Керівництво Центральної Ради, маючи незаперечний авторитет серед інших народів колишньої Російської імперії, намагалось зорганізувати політичне життя та врятувати від розвалу приречену Росію.

Наявні публікації про М. Славинського у цей період носять здебільшого біографічний характер. Серед них слід виділити дослідження В. Верстюка, Т. Осташко, А. Болабольченка, Г. Стрельського, Р. Скорульської, Р. Харчук [3].

Певний внесок у втілення принципів автономізму, федералізації України було зроблено українським громадсько-політичним діячем націоналогом, та дипломатом М.А. Славинським. Бо саме за його активної участі, як голови Особливої наради з розробки обласної реформи у ранзі міністра у Києві пройшов З'їзд представників народів і областей, які прагнули до федеративної перебудови Російської республіки.

Виконуючи квітневу постанову Українського національного конгресу від 8 квітня 1917 р., де в резолюції № 4 говорилося, що Український національний з'їзд доручає Центральній Раді взяти якомога скоріше ініціативу союзу тих народів Росії, які домагаються, як і українці національно-територіальної автономії на демократичних підставах в Федеративній